

Przedmowa

Poniższy podręcznik został napisany z uwzględnieniem doświadczeń autora zdobytych w trakcie wieloletniej pracy dydaktycznej w charakterze wykładowcy filozofii na wyższej uczelni i jest przeznaczony nade wszystko jako pomoc dla studentów, którzy w swym programie studiów mają filozofię bądź którzy uważają, że zapoznanie się z najważniejszym dorobkiem filozoficznym jest im niezbędne dla uzupełnienia zdobywanego wykształcenia akademickiego, niezależnie od kierunku studiów i typu szkoły będących miejscem zdobywania wyższego wykształcenia.

Równocześnie zamierzeniem autora było, aby opracowanie to mogło również służyć za źródło informacji na temat historii filozofii i filozofii współczesnej dla wszystkich osób, które interesują się zagadnieniami filozoficznymi i w zaspokajaniu swych zainteresowań poszukują jakiegoś wsparcia w postaci dostępu do wyjaśnień różnych, często dość skomplikowanych terminów filozoficznych albo mają trudności z usystematyzowaniem wiedzy filozoficznej, albo nie mogą sobie łatwo i wystarczająco szybko poradzić ze znalezieniem prostego klucza do zrozumienia różnych doktryn filozoficznych.

Czytelnicy podręcznika mogą liczyć na to, że sposób prezentacji wiedzy filozoficznej, jaki został przyjęty w tej książce, da im zauważalne korzyści w poznawaniu wiedzy filozoficznej, ponieważ jest to sposób wypracowany przez autora w trakcie nauczania filozofii na uczelni nie-humanistycznej, gdzie dotarcie z wiedzą typu humanistycznego do słuchacza wykładów lub czytelnika książki wymaga szczególnej staranności i jasności w wykładaniu nauczanych treści w porównaniu z nauczaniem w uczelniach humanistycznych, których słuchacze potrafią zdobywać wiedzę humanistyczną o własnych siłach.

Mimo że celem autora było przedstawienie często niełatwych do rozumienia poglądów filozoficznych różnych filozofów w sposób możliwie najbardziej przystępny, nie znaczy to, że poglądy te zostały przedstawione w sposób uproszczony bądź nadmiernie spłycony. Oprócz własnego doświadczenia w wykładaniu wiedzy filozoficznej, autor starał się w swym usiłowaniu jasnego przedstawiania niekiedy trudnych pojęć filozoficznych i w zastosowanych sposobach systematyzacji obszernego materiału historyczno-filozoficznego wykorzystać również doświadczenia zaobserwowane u najznakomitszych historyków filozofii, u których sam niegdyś studiował historię filozofii. Są to doświadczenia podpatrzone i zapożyczone od wybitnych znawców przedmiotu, którzy nauczali historii filozofii na Uniwersytecie Warszawskim w stosunkowo pomyślnym dla polskiej filozofii okresie, trwającym od odwilży ideologiczno-politycznej pięćdziesiątego szóstego roku do tak zwanych

wydarzeń marcowych w 1968 roku, których niesławnym skutkiem było odsunięcie wielu znakomitych polskich filozofów od nauczania akademickiego.

W podręczniku zostały omówione poglądy głoszone przez najwybitniejszych filozofów, najważniejsze szkoły i najbardziej wpływowe kierunki filozoficzne od żyjącego w VII i VI wieku p.n.e. Talesa z Miletu, którego historycy filozofii uważają za inicjatora tak zwanej szkoły jońskiej w filozofii i pierwszego filozofa w obrębie filozofii powstałej w ramach kultury europejskiej, do poglądów głoszonych przez reprezentantów postmodernizmu, kierunku uznawanego za ostatni z najbardziej znaczących kierunków filozofii dwudziestego wieku, z którym zarazem filozofia ubiegłego stulecia weszła w dwudziesty pierwszy wiek.

Wybór poglądów filozoficznych należących do wcześniejszych okresów historyczno-filozoficznych, które uwzględniono w podręczniku, został dokonany pod kątem jak najlepszego, najbardziej zrozumiałego, przedstawienia historii filozofii współczesnej, na co wskazują już same ilościowe proporcje w doborze przedstawionego materiału. Na filozofię współczesną została przeznaczona największa ilość miejsca. Jest to celowe zamierzenie autora, aby w sposób szczególny wyeksponować filozofię współczesną, ponieważ – zdaniem autora – wiedza filozoficzna w tym zakresie ma dla współczesnych ludzi największe znaczenie o charakterze tak poznawczym, jak i kulturowym. Znajomość najważniejszego dorobku filozoficznego, wypracowanego przez wybitnych filozofów współczesnych, szczególnie tworzących w XX wieku, takich jak na przykład: Husserl, Heidegger, Jaspers, Bergson, Fromm, Gadamer, Popper, daje do ręki pewne klucze, dzięki którym można łatwiej i lepiej rozumieć wiele rzeczy dziejących się w szerszej kulturze i w życiu współczesnych ludzi oraz – co jest nie mniej ważne – dzięki wiedzy filozoficznej, propagowanej przez współczesnych filozofów, można w sposób bardziej aktywny i odpowiedzialny kształtować swoje własne życie i własną osobowość jako życie i osobowość konkretnego, indywidualnego człowieka, któremu los wyznaczył egzystencję w określonych warunkach wyznaczonych przez współczesne społeczeństwo i współczesną kulturę.

Uznając najważniejsze znaczenie wiedzy na temat filozofii współczesnej, nie sposób byłoby jednak przedstawić tylko ją samą bez uwzględnienia wielu rozmaitych odniesień, w jakich filozofia współczesna pozostaje do wcześniejszej tradycji filozoficznej. Dlatego też w podręczniku zostały omówione przede wszystkim te poglądy filozoficzne, należące do wcześniejszych okresów historyczno-filozoficznych, które mają szczególnie duże znaczenie dla ukształtowania się późniejszych kierunków filozofii współczesnej.

Filozofia współczesna jest szczególnie mocno zakotwiczona w systemach filozoficznych stworzonych przez dwóch wybitnych filozofów niemieckich, żyjących

pod koniec okresu filozofii nowożytnej – Kanta i Hegla. Systemów filozoficznych obu tych filozofów nie da się w sposób sensowny przedstawić bez ukazania wielu wcześniejszych poglądów filozoficznych, na przykład: Kartezjusza, Spinozy czy Locke’a, wobec których z kolei systemy Kanta i Hegla były w dużym stopniu zwieńczeniem i logicznym dopełnieniem pewnych zapoczątkowanych wcześniej poglądów i pomysłów filozoficznych. Analogiczne zależności i kontynuacje odnajdujemy w całej historii filozofii, aż do poglądów przedstawicieli szkoły jońskiejskiej. Specyfiką historii filozofii jest to, że nie można jej przedstawiać w postaci wycinkowej jako historii filozofii tylko jakiegoś wybranego okresu lub tylko wybranych szkół filozoficznych. Żadne, nawet najwybitniejsze pomysły filozoficzne nie były tylko wytworem jakiegoś genialnego umysłu, pojawiającego się w głowie jednego filozofa. Rzeczywiste dzieje filozofii były i są w swym faktycznym przebiegu niekończącym się dialogiem filozofów na temat pewnych wspólnych pytań filozoficznych, i w tym nieosiągającym nigdy końca dialogu wszystkie ogniwa są ważne, ponieważ każde z nich wnosi coś istotnego do filozoficznego rozumienia rzeczywistości. Ponieważ żadna napisana historia filozofii ze względów fizycznych nie może pomieścić omówienia wszystkich poglądów filozoficznych, więc niezbędne są wybory.

Dla celów niniejszej historii filozofii najtrudniejszym wyborem był wybór koncepcji filozoficznych z wielkiego spektrum poglądów filozoficznych, które były głoszone przez różnych filozofów i różne kierunki filozoficzne, należące według uznanych kryteriów do ostatniego wielkiego okresu w dziejach filozofii, jakim jest okres filozofii współczesnej. W poniższym opracowaniu zostały uwzględnione te kierunki filozofii współczesnej, które – zdaniem autora – miały największy wpływ na ukształtowanie się współczesnej kultury i współczesnej cywilizacji naukowo-technicznej w Europie i które dalej mają największe znaczenie wtedy, gdy chodzi o dobre rozumienie naszej obecnej kultury i cywilizacji, ponieważ filozofowie reprezentujący te kierunki filozoficzne podjęli w swej refleksji filozoficznej najbardziej palące problemy, jakie przykuwają uwagę współcześnie żyjących ludzi. Pośród wielu problemów podejmowanych przez współczesną filozofię najważniejszymi w powyższym sensie problemami są takie problemy, a właściwie całe grupy problemów, jak: problemy poznania i nauki, i związana z nimi wartość prawdy, problemy człowieka jako jednostki i człowieka jako osoby, oraz wiążący się z tymi kwestiami problem sensu ludzkiego życia, dalej – problemy społeczeństwa i norm porządkujących życie społeczne, problemy realizacji innych wartości (poza wymienioną wcześniej wartością prawdy), na przykład: wartości dobra, piękna, miłości, wolności, równości, tolerancji, demokracji.

Po długim zastanawianiu się nad tymi sprawami autor uznał, że kierunkami filozofii współczesnej, które w szczególny sposób przyczyniły się do ukazania znaczenia

powyższych problemów oraz wniosły pewne pomysły co do sposobów ich rozwiązania, i pomysły te przyniosły wyraźnie dostrzegalne skutki w kulturze współczesnej, jak również w nauce i w życiu społecznym, są takie kierunki filozoficzne, jak: pozytywizm klasyczny (włącznie z koncepcją wolności u Milla), neopoztywizm koła wiedeńskiego i szkoły lwowsko-warszawskiej, krytyczny racjonalizm Poppera, marksizm klasyczny (będący oryginalnym tworem Marksa), zachodnioeuropejski neomarksizm (głównie w takiej postaci, jaką nadała mu szkoła frankfurcka), filozofia życia (w postaci poglądów Schopenhauera i Nietzschego), bergsonizm, psychoanaliza klasyczna i tak zwana neopsyoanaliza (głównie w wydaniu Fromma), fenomenologia, egzystencjalizm, hermeneutyka, strukturalizm, współczesna filozofia chrześcijańska (szczególnie personalizm katolicki, którego Wielkim Propagatorem był papież Jan Paweł II) oraz – rozwijający się w ostatnich dziesięcioleciach XX wieku – postmodernizm. Ten ostatni kierunek filozoficzny jest kierunkiem, z którym filozofia współczesna XX wieku weszła w wiek XXI jako swym ciągle żywym „projektem”.